

SZOLNOKI JÓZSEF

Provisorium Hungaricum

A rendszerváltás heraldikája

„Vajon egy rom,
avagy egy keletkezőfélben lévő építmény belsejébe kerültem-e?”
(W. G. Sebald)¹

A *rendszerváltás* a wikipédia szerint az állam működésében, a társadalom rétegei között, vagy a hatalmon lévő csoportok szerkezetében rövid idő alatt végbement alapvető átalakulás. Más gondol azonban erről Zbigniew Brzezinski, a '80-as évek befolyásos amerikai politikai tanácsadója, aki a kelet-európai reformtörekvések támogatójaként és szakértőjeként kapott meghívást a rendszerváltás tizedik évfordulója alkalmából a Parlamentben tartott *10 éve szabadon* című konferenciára. Brzezinski távlatosabban kezeli az átmenet időszakát. A rendszerváltások természetével kapcsolatos szakaszolásában a politikai átalakulást az azt követő konszolidációval egybekötött gazdasági fellendülésként jellemzi, vagyis a rendszerváltást időben elhúzódó folyamatként írja le. Természetesen e két végpont között a téma még számos lehetséges ponton árnyalható, amit tovább bonyolít, hogy nemcsak az esemény tartalmát, de a terminológiát illetően sem teljes az egyetértés.

Alapvetően három különféle fogalmi keretezést használ a tudományos diskurzus és a köznyelv: *rendszerváltás*, *rendszerváltozás* és *rendszerváltoztatás*. (A közbeszéd olyan további nyelvi leleményeiről, mint a módszerváltás, vagy a gengszterváltás most nem is beszélve.) Az első azt sugallja, hogy a néhai rendszer egyszerűen egy másikra cserélődik le, azaz a régiből nem őriz meg semmit az új. Antall József miniszterelnök híressé vált mondata szerint azonban az ember *gatyát vált, nem rendszert*. Politikai berendezkedést teljesen lecserélni nem lehet, csak megváltoztatni. A *rendszerváltozás* és a *rendszerváltoztatás* kifejezés ezért a mentális, jogi és bürokratikus tehetetlenséget hangsúlyozva, a meglévőn végbement, illetve az azon végrehajtott módosulásokra fókuszál. A *rendszerváltozás* megnevezésben a rendszer pusztán magától változott meg, nem is kellett a pártállamot senkinek sem lebontania, mert az összeroppant a saját súlya alatt. Amennyiben a *rendszerváltoztatás* kifejezést használjuk, azzal azt a meggyőződésünket is kifejezzük, hogy az átrendeződést aktív cselekvő alanyok szándékolatlan hajtották végre, méghozzá a teljes horizonton és vertikumban, vagyis a társadalom a politikai vezetéssel egyetértésben kezdett bele az új világ kialakításába.

---

¹ W. G. SEBALD, *Austerlitz*, ford. BLASCHTIK Éva, Budapest, Európa, 2007, 148.

A fogalomhasználat alapján az elmúlt évtizedek alatt szép lassan kikristályosodott egy olyan ideológiai lakmuszpapír, amely segítségével nagy valószínűséggel beazonosítható az adott szóhasználó világnézete, politikai hovatartozása is. Ez pedig tovább nehezíti az objektív terminus technicus-ként történő használathoz szükséges konszenzus megállapítását.

*

„Tetszetek volna forradalmat csinálni!”
(Antall József, miniszterelnök)²

Attól eltekintve, hogy az egyik érából a másikba történő átmenet az időben nem sűrűsödik pontszerűen, az emlékezés számára a legegyszerűbb mégis az lenne, ha egy konkrét időponthoz kapcsolhatnánk az eseményt. De 1989 melyik szimbolikus időpontja lenne erre a legalkalmasabb? Amikor Horn Gyula magyar és Alois Mock osztrák külügyminiszter átvágta a vasfüggönyt, pontosabban a műszaki határzárát? Vagy amikor Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök a Parlament egyik ablakában állva bejelentette a harmadik köztársaság megalakulását? A fordulat léptékének megfelelő forradalmi lendülete okán, akár március 15. is lehetne ez az időpont, amikor Cserhalmi György a Magyar Televízió lépcsőjén, 1848 egyfajta újrajátszásaként felolvasta a 12 pontot. Az első kettő a régi rend által szervezett és ezáltal instant varázstalanított pillanat. A harmadik a magyar rebellis hagyományhoz való erős kapcsolata okán sokkal alkalmasabbnak tűnhet. Ha azonban az eseményről készült felvételre érkezett kommenteket átolvassuk, akkor arra is gyorsan választ kapunk, hogy visszatekintve miért nem töltheti be ez sem igazán ezt a mágiikus funkciót, hiszen például valaki ezt írta: „Mi teljesült ebből? Kivonták az orosz csapatokat és okt. 23. nemzeti ünnep lett, ennyi. Eltelt 30 év... a többivel mi van????”³ Tehát szinte lehetetlen egy olyan időpontot kiemelni, amely körül teljes társadalmi egyetértés valószínűsíthető, az azóta eltelt idő próbájáról nem is beszélve.

*

„Egyszerre két este van,
de mindkettő csak festve van”
(Weöres Sándor)⁴

A fenti időpontkijelölési kísérletek közismert adatokon alapultak. A továbbiakban, rátérve írásom tulajdonképpeni témájára, egy 1990-es időponttal kapcsolom össze a rendszerváltás fogalmát. A célom ezzel az, hogy a létező szocializmus egyik

² Forrás: az Antall József Baráti Társaság honlapja. http://www.antalljozsef.hu/idezet_9 (Letöltés ideje: 2024. május 24. – a dátum a tanulmány valamennyi internetes hivatkozására érvényes)

³ 1989. március 15., Cserhalmi György, 12 pont. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=VIZkGokHzGU>

⁴ WEÖRES Sándor, *Tapéta és árnyék = Képversek*, szerk. ACZÉL Géza, Budapest, Kozmosz, 1984, 111.

leg hathatóssabb kulturális technikájának, a „kettős beszédnek” megfelelő dialektikus rendszerben tárjam fel a rendszerváltás hivatalos és privát aspektusainak összefüggéseit.

Az államot, az államiságot a himnusz mellett legerőteljesebben a zászló és a címer szimbolizálja. A piros-fehér-zöld trikolor érintetlenül vészeltette át a vasfüggöny leomlását, valószínűleg annak köszönhetően, hogy az 1956-os tapasztalatokból okulva az új vezetés nem ragaszkodott ahhoz, hogy mindenféle rendű-rangú zászló része legyen a címer is. Így '89 után nem is kellett kivágni azt belőle. A címerrel viszont egészen más volt a helyzet.

A jelenleg hatályos új/régi címert hosszas vita után, 1990. július 3-án fogadta el az Országgyűlés az Alkotmány módosításáról szóló 1990. évi XLIV. törvényben. A következőkből jól látható, hogy a döntést megelőző vitában a történelmi mellett az érzelmi szempontok is igen komoly szerepet játszottak. 1989. október 31-én a Magyar Köztársaság új címere, azaz a Kossuth-címer visszaállítása ügyében az országgyűlés országos népszavazást rendelt el 1990. január 7-re. Ezt a rendeletet azonban még decemberben vissza is vonta. A Magyar Köztársaság – Szent Koronás – címeréről már az új, demokratikusan megválasztott Parlament döntött egy július eleji parlamenti vitában, amelyből egy hosszabb részletet közlök:

[Antall József, miniszterelnök] – Mindenesetre az tarthatatlan, nemcsak itthon, külföldi lapokban is így jelent meg fejcímmel: Magyarország megtartja régi kommunista címerét. Lehetetlen dolog, hogy ezt tovább húzzuk. Úgy gondolom, feltétlenül indokolt, hogy ebben a kérdésben állást foglaljunk. [Mozgás.]

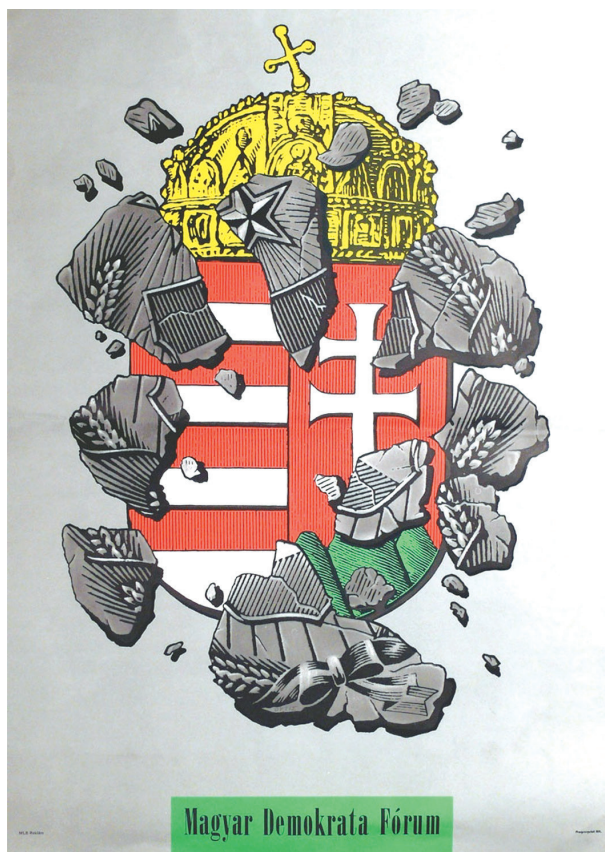
[Király Béla, független képviselő] – Belpolitikai szempontból és nemzetközi szempontból is az a véleményem, hogy [...] a Magyar Köztársaság végleges címere az úgynevezett Kossuth-címer legyen. Belügyi szempontból azért volna erre szükség, mert a [...] korona nélkül is ugyanolyan autentikusan képviseli ezeréves történelmünket, mintha koronával fogadnánk el. Másodszor pedig végeredményben a királyi koronák monarchiát szimbolizálnak, mi pedig véglegesen köztársaság vagyunk.

[Katona Tamás, külügyminisztériumi államtitkár] – Tessék elhinni, hogy 1956-ban a Kossuth-címer volt a gomblyukunkban. Nagyon szentnek tartottuk ezt a címert. Nagyon is vállaltuk, és szerettük volna, ha 1957-ben nem változott volna meg és nem jött volna a helyére az a bélyegzőféle. Jobb volt ugyan, mint az 1949-es körstempli, de mégiscsak megcsúfolása a címernek, nemcsak heraldikai szempontból, de az ország érzelmei szempontjából is. [...] Hiába mondta volna el a történész vagy a szakember, hogy ez nem négy folyó és nem három hegy. És főképpen nem irányul senki ellen. [...] Most, amikor új régi címert kell szereznünk, azt hiszem, itt az alkalom, hogy visszatérjünk a legősibbhez.

[Csépe Béla (KDNP)] – Ennek a rendszerváltásnak valamiképpen kell, hogy legyen egy, az ezeréves magyar történelemhez kapcsolódó, érzelmi szimbóluma is, amely túlmutat az érzelmeken. Legalábbis az utca embere ezt így éli meg. A népnek a történelemmel, az ezeréves magyar történelemmel való összeforrottságát, egységét ez a koronás címer fejezné ki. [Taps.] [Kószeg Ferenc (SZDSZ)] – Végezetül, ami a történelmi érveket illeti: azt sem látom kizártnak, hogy a királyságot helyreállítsuk. Azt sem bánám, ha megválasztanánk királynak Göncz Árpádot, akkor legalább beteljesülne Jókai *Jövő század regényében* írt jóslata, és megint II. Árpád lenne Magyarország királya. [Derűtség, taps.]⁵

A Parlament 258 igen és 28 nem szavazattal, 35 tartózkodás mellett módosította az alkotmányt. A Magyar Köztársaság állami jelképe újra a koronás címer lett. Huszonnégy évvel később, 2014. március 16-át a magyar zászló és címer napjává nyilvánította az Országgyűlés.

A gyakorlatban a címercserét sok helyen úgy oldották meg, hogy egy központilag szétszított, koronás címert ábrázoló műanyag matricát ragasztottak az eredeti címeres zománc táblára. Így fordulhatott elő például, hogy a Szent Korona tetején található kereszt a Kádár-címer vörös csillagának közepébe került. A népi génusz heraldikus *sufnituning* keretében létrehozta a rendszerváltás félhivatalos címerét, a *katolikommunista* duplacímert. A közel ötven dokumentált eset le- és átfestett, átragasztott, lesatírozott, levert példányai közül különösen azok érdekesek, melyeknél

[1. kép] Orosz István: *Koronás címeres MDF választási plakát*, 1990.

⁵ Az 1990–1994-es parlamenti ciklus 19. ülésnapja, 1990. 07. 03. Forrás: <https://www.parlament.hu/naplo34/019/019tart.html>

[2. kép] Címerváltás, Úttörő úti óvoda, Kaposvár, 2018.
Fotó: Szolnoki József

egyértelmű, hogy nem a teljes eltüntetés volt a cél. Itt a Kádár-címer a saját képének hiányában maradt fent, rituális folytonosságot teremtve a megélt és a már történelemmé változtatott múlt között. A rendszerváltás hivatalos verzióját megjelenítő, 1990-es koronás címeres MDF választási plakáton az elszürkült Kádár-címer alól feltörő, azt mintegy lerobbantó, színekben pompázó régi/új koronás címert láthatjuk, míg a félprivát kivitelezésű duplacímeres verziókon éppen az ellenkezője történik. A két rendszert elválasztó átmeneti állapot ideológiai szuperpozícióját megjelenítő duplacímer egy olyan heraldikus lékként is felfogható, melyen keresztül láthatóvá válik, ahogyan a kettős beszéd átszivárog a puha diktatúrából a langyos demokráciába.

A címer-palimpszesztus a Rorschach-teszthez hasonlatos: világnézetének megfelelően mindenki azt lát bele, amit akar. A zéró páciens csodálatos évét (*annus mirabilis*), vagy az utolsó szemtanú által megátkozott emlékezetet (*damnatio memoriae*). Csak találgatni lehet, hogy hány közintézmény használhatott hosszabb-rövidebb ideig duplacímert, hiszen húsz év után még több tucat esetet dokumentáltam.

*

„Így van ez a múltunkkal is. Hiába próbáljuk felidézni, értelmünk minden erőfeszítése hasztalan. Kívül esik az értelem területén és hatalmán, valami kézzelfogható tárgyba van rejtve (ennek a kézzelfogható tárgynak a bennünk keltett benyomásába), amiről még csak sejtelmünk sincs. Pusztán a véletlenül múlik, hogy ezt a tárgyat halálunk előtt megtaláljuk-e vagy sem.” (Marcel Proust)⁶

⁶ Marcel PROUST, *Az eltűnt idő nyomában, I: Swann*, ford. GYERGYAI Albert, Budapest, Európa, 1983, 13.

Számomra a művészeti kutatás egy olyan módszer, ahol az alkotás folyamatában egyszerre van jelen a tudományos igény és az asszociatív játékoság. A kettő közötti „egyszerű oksági viszony, alá-fölé rendeltségek, körkörös meghatározottság, ellentét, kifejező viszony”⁷ projektről projektre változhat. Sokan sokféleképpen próbálták ezt meghatározni. Boris Vian, a Patafizikai Társaság oszlopos tagja szerint az egyik legfontosabb e téren az *Egyenértékűség törvénye*, amely elutasítja a komoly és a komolytalan közötti különbségtételt. David Lynch különleges FBI-ügynöke, Dale Cooper köveket dobálva mozdítja ki a holtpontról a megrekedt nyomozást, és ezzel egyesíti a tényeket tudományos alapossággal vizsgáló nyomozót a zen mesterral. A módszerei között ő sem állít fel hierarchiát. „Az az ember, akinek az igazság kell: tudós; aki szubjektivitásának szabad játékát kívánja biztosítani: író; mit tegyen viszont az az ember, aki e két lehetőség között akar valamit?”⁸ Annak ellenére, hogy adott esetben nem riadok vissza a konfabulációtól sem, céloom mégiscsak az, hogy átlépjem az episztemologikus küszöböt. Henri Bergson szerint kétféle tudásforma létezik: a relatív tudás elemzéssel vagy intellektuális munkával, míg az abszolút tudás intuíció révén érhető el. Tegyük fel, hogy szeretném megismerni a rendszerváltást mint olyat. Minden arról szóló dokumentumot elolvasok. Miután minden lehetséges információt begyűjtöttem, rendszereztem és kiértékeltem, megszereztem a relatív tudást róla. Ezt csinálja tulajdonképpen a tudós. Ezzel szemben kutató művészként sétálgatva véletlenül belebotlok egy átragasztott címertáblába, majd a sorozatállítási tudományos technikájának segítségével láthatóvá teszem a jelenséget. Ekkor lehetőségem nyílna arra is, hogy a rendszerváltással kapcsolatban valami esszenciális vagy abszolút tudást szerezzek meg.

Mivel közterületen, egy a teljes országot lefedő, évtizedes jelenséget vizsgálók, szinte magától adódik a kérdés, hogy miért éppen én figyeltem fel rá. Az ilyen kérdésekre általában úgy adhatunk a legegyszerűbben választ, hogy valamely valós vagy vélt életeseményünkhöz kapcsoljuk hozzá az utólagos rávetítés eljárásával. Ez nálam körülbelül így néz ki: 1978-ban, egy napfényes őszi délelőttön az ajkai 4. számú Általános Iskola udvarán tettem le a kisdobos esküt. Két nappal később, vasárnap délelőtt, egy kilométerrel arrébb, a Jézus Szíve Templomban elsőáldozóként járultam az oltár elé. Ennek a dupla eskünek nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget, mígnem harminc évvel később Pécsen sétálgatva egy óvoda homlokzatán meg nem pillantottam egy duplacímert. Lefényképeztem. A frissen felfedezett kettős szimbólum az éber álom állapotából billentette ki a kisdobos-elsőáldozásom emlékezetét.

Talán azért is fektettem ekkora energiát ebbe a kutatásba, mert azt reméltem, hogy valami alapvető jelentőséggel bíró dolgot tudhatok meg önmagamról, a saját identitásomról. Valami olyasmit, amihez másképpen sehogyan sem férhettem volna hozzá. Az ismeretelmélet ezt a helyzetet a szemlélő és a tárgy azonosságaként írja le. A tekintetemet tehát egy feltűnő kivétel ragadta meg. Az első nézésre kivételesnek tűnő eset

⁷ Michel FOUCAULT, *A tudás archeológiája*, ford. PERCZEL István, Budapest, Atlantisz, 2001, 13.

⁸ Robert MUSIL, *A tulajdonságok nélküli ember*, ford. TANDORI Dezső, Budapest, Európa, 1977, 102.

azonban a kutatás előrehaladtával normaként lepleződött le. A kivétel szükségszerűen vezetett el a sorozathoz, melynek növekedésével egyre nagyobb szükségét éreztem annak, hogy valamiféle jelentéssel ruházzam fel az egyes elemek között szemmel láthatóan is fennálló kapcsolatot. Az egymástól függetlennek tűnő esetek tipológiáján keresztül váratlanul egy tágas perspektíva nyílt a jelenségre.

A kutatás, a terepmunka előrehaladtával egyre bizonyosabbá vált, hogy már szinte lehetetlen pontosan feltárni, hogyan is történt meg az egyes címerek átalakítása. Arról a kérdésről nem is beszélve, hogy utána évtizedeken keresztül miért maradtak kint az átalakított címerek. Az elmúlt tizenöt évben több tucat kint felejtett duplacímert dokumentáltam. Döbbenetes, hogy ennyi évvel a rendszerváltás után bizonyos közintézményeken még mindig láthatók az átmenet mementói. Felmerül a kérdés, hogyan lehetséges, hogy mégsem dokumentálta őket senki. Sem a tudomány, sem a sajtó. Ez tehát valószínűleg a rendszerváltás egyik legnagyobb méretű köztéri vakfoltja.

*

„A címerekben olyan jelrendszert kell keresnünk,
amely a legkülönbözőbb tudattartalmak kifejezésére alkalmas.”
(Bertényi Iván)⁹

A heraldikát különböző korszakokra szokás osztani. Az 1989-ben lecserélt Kádár-címer már eleve egy posztheraldikus korszak antiheraldikus (*insignia falsa*) címere volt. Szabályosnak ugyanis csak a pajzs alapra helyezett címer számít. A Kádár-címer pedig egy szovjet mintára készített, antifeudális, pecsét formájú jelkép volt. A forradalom leverése után, 1957-ben bevezetett, a Rákosi-éra jelképét leváltó címer a politikai konszolidációt is meg kellett jelenítse. Arányait tekintve a vörös csillag sokkal kisebb lett, illetve a sarló-kalapácsot megidéző búzakalász-kalapácsnak a helyére egy nemzeti trikolórral díszített címerpajzs került. Tehát a Kádár-címer közepén található fő motívum már nem a nemzetközi internacionálét, hanem a nemzeti hagyományt jelenítette meg: szocialista tartalom, nemzeti forma. Sőt, a pajzs formája erős hasonlóságot mutatott a felkelők által 1956-ban használt Kossuth-címerrel is. Ettől függetlenül – szigorúan szakmai ismervek alapján – még mindig antiheraldikus maradt.

*

„Olykor elég egy össze nem illő táj közepén megnyíló távlat, a ködben előbukkanó fény, a tömegben összetalálkozó két járókelő beszélgetése, hogy úgy véljem, onnan elindulva apró darabonként

⁹ BERTÉNYI IVÁN, *Kis magyar címertan*, Budapest, Gondolat, 1983, 8.

összerakom a tökéletes várost, mely hulladékkal kevert cserepecskékből készül, szünetekkel megszakított percekből, jelekből, amelyeket valaki lead, és nem tudja, ki fogja fel azokat.” (Italo Calvino)¹⁰

A debreceni *Re:Re* kiállítás¹¹ alkalmával először állítottam ki mátrix formában a gyűjteményt. Az volt az elképzelésem, hogy így egy olyan koncentrált tér jön létre, ahol a különbözőféleképpen végrehajtott átalakítások, azaz a különféle módokon megélt rendszerváltások között egyfajta autopoétikus erőter képződik meg. A néző számára nincsenek kiemelt kapcsolódási pontok, hierarchia. Nincsen jól vagy rosszul kivitelezett átalakítás vagy asszociáció. Miközben a művet nézi, olyan meditatív állapotba kerül, ahol egy nehezen verbalizálható módon, a kép által közvetített direkt valóság segítségével élheti át, játszhatja újra a saját rendszerváltását, a saját rendszerváltásait. Merthogy a beszámolók szerint van, akinek több ilyenje is van/volt...

[3. kép] Szolnoki József: *Címerváltás*, 2007–2023, installáció, változó méret, *Re:Re, Művészi újrajátzás, az újrajátzás művészete*, MODEM, Debrecen. Fotó: Vigh Levente (MODEM)

Az installáció 24 darab táblából áll: a teljesen ép Kádár-címertől az átalakított verziókon át egészen a teljesen ép koronás kiscímerig. Az egyes címereket vizsgálva különböző fázisok határolhatók el egymástól. Ezek a különbözőképpen végrehajtott rendszerváltások metaforáiként értelmeződnek a nézőben. Az installáció pedig a teljes

¹⁰ Italo CALVINO, *Láthatatlan városok*, ford. KARSAI Lucia, Budapest, Kosmosz, 1980, 91.

¹¹ *Re:Re, Művészi újrajátzás, az újrajátzás művészete*, MODEM, kurátor: SÜLI-ZAKAR Szabolcs

rendszerátvitelt, annak sokszínűségében hivatott megjeleníteni. Az első fázisban a Kádár-címerre támadó népi harag jelenítődik meg. Ezek a valószínűleg kalapáccsal, kövekkel stb. végrehajtott beavatkozások a vörös csillag eltávolításával az első spon-tán indulatok kifejeződését dokumentálják. A véletlenszerűen sérült táblák esetében feltételezhető, hogy egyszerűen megdobálták azokat, és így pattogott le felületükről a zománc bizonyos része. A második fázis az, amikor az indulat egyfajta átgondolt beavatkozást eredményezett. Ezeken a táblákon a címet fehérre festették át, valószínűsíthetően azzal a szándékkal, hogy a régit eltávolítva tiszta lapot (*tabula rasa*) állítsanak elő addig, amíg az új címer meg nem érkezik. A heraldika *elfelejtett*-, vagy *várománycímer*nek nevezi az ilyen címet. Nem valódi címer, mivel nem alkalmazhatók rá a heraldika szabályai, azaz nincs színe, nem rendelkezik címerábrával. Nem öröklődik, és senkit sem jelképez. A harmadik fázisban a parlamenti döntés utáni beavatkozásoknál vagy teljesen átfestették az eredeti zománctáblát, mielőtt a koronás kiscímeres matricát ráragasztották, vagy egy A4-es lappal takarták le a Kádár-címer közepét, hogy a fennmaradó külső részt fehérre festhessék a matricázás előtt. Van olyan átalakítás is, ahol a búzakalászok hangsúlyosan megmaradtak, mintegy körbefogva az újat. Ezek a példányok nagyrészt vidéki környezetben keletkeztek, ahol a földművelés, az erőltetett iparosítás ellenére is, a megélhetés fontos része maradt. A legextrémebb példányokon a Szent Korona keresztje a vörös csillagba, vagy az annak eltüntetésével keletkezett sziluettbe került bele. Az ilyen megoldásokat a heraldika által *szükség*-, vagy *ideiglenes címer*nek nevezett példányokhoz kapcsolhatjuk, mert nem gondos tervezéssel hozzák létre őket, hanem az azonnali használatba vétel szándékával. A duplacímer tulajdonképpen olyan ideológiai komédia, amelyben teljesen felcserélhetőnek tűnik minden politikai hatalom. A matricázás mellett több helyen egyszerűen ráfestették a régre az új címet. A negyedik fázis a kintfelejtésből adódó roncsolódás. Ezekben az esetekben hanyagságból, vagy tudatosan maradt kint évtizedekig az átragasztott zománctábla, melyen az idő előrehaladtával a nap és az eső hatására a matrica úgy fakult ki, vagy váltak le bizonyos részei, hogy a címer teljes felismerhetetlenségig roncsolódott. Ezeket az összekopásokat nyugodtan nevezhetjük teljes jelentéskiórtásnak is, hiszen sem az új, sem a régi nem ismerhető már fel. Az ötödik fázisban a koronás címerrel ellátott új zománctáblára támadt rá az ismeretlen elkövető, mégpedig a korona tetején található keresztet ütötte le nagy pontossággal. Természetesen ez a felosztás csupán egy részleges feltételezésen alapuló kísérlet arra irányulóan, hogy kategóriák segítségével rendszerbe állíthassam az általam regisztrált eseteket. Az installáció célja, hogy ne csupán a korszakváltást, hanem a hozzá fűződő ambivalens viszonyunkat is megjelenítse.

1989 óta harminc év telt el. Egy emberöltő, amit egy generáció tapasztalata átfoghat. Hányan látták a duplacímet? Vagy hányan nem látták? Láthatta-e valaki egyáltalán? Az utolsó eredeti helyén dokumentált példány 2022-es. Méghozzá éppen a saját általános iskolám bejárata mellett. 2023-ban elindult az épület felújítása, a táblát eltávolították. Az utolsó nyom is teljesen kihűlt már. Attól, hogy mindezt leírom, kicsit mintha meg

is érteném. Miközben megértem, már használható forrás is egyben. Az önmagukba záródó mikrotörténetek a nagy elbeszélés elemeiként értelmeződnek újra. Kinyílik egy ablak, amelyen keresztül óvatos pillantást vethetünk az egyén elképzelései és az ideológia akarata közötti csatatéren formálódó kollektív amnézia mintázataira.

SZOLNOKI JÓZSEF
egyetemi docens
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
szolnoki.jozsef@uni-eszterhazy.hu

*Provisorium Hungaricum:
The Heraldry of Regime Change*

Abstract: Each political system creates its own places of remembrance, for example monuments, names, holidays. However, the transition between systems (interregnum) is not institutionalised, and usually lasts for a short period of time, therefore it cannot create official places of remembrance. Or, unintentionally, it does create some. Still, it is in these spontaneous non-places that the transience itself is preserved. Of the painted, pasted, painted over, and knocked down examples, those that are of particular interest are those where it is clear that the aim was not total disappearance. In Hungary, the Kádár coat of arms has survived in the absence of its own image, creating a ritual continuity between the past lived and the past already transformed into history. The double title, representing the ideological superposition of the transitional state separating the two successive regimes, is in fact a heraldic leak through which the double talk seeps from soft dictatorship to lukewarm democracy.

Keywords: heraldry, damnatio memoriae, visual anthropology, artistic research, 1989

DOI: 10.37415/studia/2024/3-4/91-100.

Open Access: Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

